

HELÂL-HARAM TİTİZLİĞİ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لِيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ

Ebû Hureyre'den (r.a) rivâyet edildiğine göre Peygamber (s.a) şöyle buyurdu: **“İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, kişi malı helâlden mi, haramdan mı aldığına hiç aldırmaz”**³⁸.

38 Buhâri, Büyü, 7, 23.

AÇIKLAMA

İmam Buhârî, iki ayrı bab başlığı altında bu hadise yer verir. Birisi; “Malı nereden kazandığına aldırış etmeyen kimse”, diğeri ise, “Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah’tan korkun/sakının ki kurtuluşa eresiniz”³⁹ âyetidir.

Bu demektir ki hadis, faiz veya faiz şüphesi bulunan ticari muameleler karşısında müslüman şahsiyeti ikaz etmektedir. Kaldı ki, Rasûl-i Ekrem; “İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, faiz yemeyen kimse kalmayacaktır. Faiz yemeyenlere de tozundan isabet edecektir”⁴⁰ şeklindeki mucizevi haberle herkesin yüz yüze kalabileceği bu belâ karşısında hassas olunmasını tembihlemiş bulunmaktadır.

Yüce Kur’an şu talimatta bulunur: “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ancak kendi rızanızla yaptığınız ticaretle yemeniz helâldir. Birbirinizin canına kıymayın (ve haram işleyerek kendinizi mahvetmeyin). Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir. Kim, aşırıya kaçarak ve zulmederek bu yasakları işlerse, yakında onu cehennem ateşine atacağız. Onu ateşe atmak da Allah’a pek kolaydır”⁴¹.

Açıkça anlaşılmaktadır ki, ticarete gözetilen gaye, ne pahasına olursa olsun kazanmak değil, helâl-haram titizliği göstererek meşru kârla yetinerek geçim yolu sağlamaktır. Bir müslümanın kendisinin ve aile efradının geçimini sağlayacak ve zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar çalışıp kazanması farzdır. Allah yolunda infak etmek, yoksulların, dost ve yakınlarının ihtiyaçlarını gidermek ve onlara ikramda bulunmak için

39 Âl-i İmrân 3/130

40 Ebû Dâvud, Büyü, 13; Nesâî, Büyü, 12; İbn Mâce, Ticârât, 58; Ahmed b. Hanbel, II, 494.

41 Nisâ 4/29-30

kazanması müstehap, refah içinde bir hayat sürmek için çalışması ise mubah görülür. Ancak başkalarına karşı kibirlenmek ve üstünlük taslamak, hırsa kapılarak başkasının servetiyle yarışmak ve taşkınlık yapmak için kazanmak haram sayılır.

Bu itibarla, girişimci müslüman, yapmak istediği iş ve muamelenin dinî-fikhî hükmünü ilmihal kitaplarından mutlaka öğrenmeli veya soruşturmalı, haramdan veya haram şaibesinden şiddetle kaçınmalı ve rızkını helâl yoldan temin etmelidir. Zira helâl kazanç yolu aramak her müslümana farzdır. Aksi halde, Rasûl-i Ekrem'in, şu uyarı ve serzenişiyle karşı karşıya gelme tehlikesi vardır:

“Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah, Tayyib'dir. Helâl, iyi ve temiz (tayyib) olandan başka bir şeyi kabul etmez. Allah, mü'minlere de Rasullere emrettiği şeyi emreder: 'Ey Rasuller, helâl, iyi ve temiz olan şeylerden yiyin ve sâlih amellerde bulunun. Çünkü ben, sizin yaptıklarınızı bilirim'⁴² ve 'Ey iman edenler, size verdiğimiz rızıkların helâl, iyi ve temiz olanlarından yiyin' buyurmuştur.” dedi ve sonra devam etti: “Adam uzun sefere çıkar, saçları dağılmış, toza-toprağa bulanmış bir halde ellerini semâya kaldırarak, “Ey Rabbim, Ey Rabbim! diye dua eder. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haram ve hep haramla beslenmiştir. Böyle bir adamın duası nasıl kabul edilir?”⁴³.

Konu hakkında hiç unutulmaması gereken hadislerden birisi şudur: “Helâl açıktır, haram da açıktır. Fakat bu ikisinin arasında, pek çok insanın bilmediği şüpheli şeyler/konular vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini, şeref ve haysiyetini koruma altına almış olur. Kim de şüpheli

42 Mü'minûn 23/51

43 Müslim, Zekât, 64; Tirmizî, Tefsîr (sûre: 2), 36; Dârimî, Rikâk, 39; Ahmed b. Hanbel, II, 328. Âyet: Bakara 2/172

şeylere düşerse, bunun durumu yasak bölgeye düşebilecek şekilde koyun otlatan çoban gibidir. Şunu bilin ki, her hükümdarın bir yasak bölgesi vardır. Allah'ın yeryüzündeki yasak bölgesi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, vücutta bir et parçası vardır. Eğer o iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa bütün vücut bozulur. Bakın, bu et parçası kalptir”⁴⁴.

Helâl-Haram Titizliği başlığı altında, *îne alımsatımı* konusuna değinmek yerinde olacaktır. İlgili hadis şudur: “İne yoluyla alım satım yaptığımız, sığırların kuyruklarına yapışıp ziraatla yetindiğiniz ve cihadı bıraktığınız zaman Allah size öyle bir zillet musallat eder ki, dininize dönünceye dek o zilleti sizden söküp atmaz”⁴⁵.

Bu hadis-i şerifte in e alımsatımı, ilâhî gazabı celbeden ve müslüman toplumun zillete düşmesine sebep olan icraatlar arasında zikredilir. “Vere siye satmak” mânasına gelen *îne*, bâyiin muayyen bir vade ile müşteriye sattığı malı, aynı şahıstan daha ucuz bir fiyatla tekrar satın alarak kıymetini peşin olarak ödemesi tarzında gerçekleşen bir alışveriş türüdür. Buna göre mesela altı ay vade ile peşin fiyatı 80 lira olan bir malı müşteriye 100 liraya satmış olan bir bayi, sattığı malı müşteriden 50 liraya satın alması halinde *îne alımsatımı* gerçekleşmiş olur. Hanefî fakihlerinin de içinde bulunduğu cumhur ulemâ böyle bir alışverişi caiz görmezler. Çünkü aradaki fiyat farkı (verilen örnekteki 50 lira gibi) elli lirayı muayyen bir süre için yüz lira karşılığında veren kimsenin muamelesini hatırlatmaktadır. Bu ise, Kur’an ve hadislerde haram kılınmış olan ribâ-i nesîeyi çağırıştırır. Bu itibarla *îne alımsatımı* faiz yemek için hileli ve şüpheli yollara sapmak demektir. Ancak söz konusu alışveriş türünde araya

44 Buhârî, İman, 39; Müslim, Mûsâkât, 107; İbn Mâce. Fiten, 14; Dârimî, Büyü, 1.

45 Ebû Dâvud, İcâre, 54.

üçüncü bir şahsın girmesi durumunda yani, müşteri veresiye satın aldığı malı aynı bayie değil de başka bir şahsa satması câiz görülür.

Rasûl-i Ekrem'in "Sığırların kuyruklarına yapışıp ziraatle yetinmek" tabirinden, saadet asrında ziraat işlerinde özellikle sığırların kullanıldığını öğrenmekteyiz. Günümüz çiftçilerinin bile traktör, biçerdöver gibi modern tarım araçlarının ulaşamadığı dağlık arazilerde at, merkep ve sığır gibi hayvan gücünden faydalandıkları bilinen bir husustur. Her asırda ziraat, dünyevî büyük bir meşgale ve önemli bir geçim vasıtası olmuştur. İnsan için ziraat, hem zihnen hem bedenen yorucu ve oyalayıcı bir meslektir. Fakat aynı zamanda ziraat, Kur'an ve sünnet tarafından teşvik gören bir geçim yoludur. Bu itibarla Rasûl-i Ekrem'in, söz konusu tabirinden, ziraatçinin dini hayatını felce uğratabilecek, ibadetlerini ihmal edecek ve cihaddan engelleyecek şekilde kendini dünyaya kaptırması anlaşılmalıdır.

Esasen, bireysel ve toplumsal planda İslâmî değerlerden uzaklaştıracak, bu değerleri toplumun diğer üyeleriyle paylaşma zevk ve heyecanından geriletecek her meslek, söz konusu hadisın hatırlattığı tehditle yüz yüzedir. Hadiste ziraat, adeta bir misal olarak verilir.